

Turistforeningen for Varde og Omegn 1927-1943

Af Mariann Ploug

*Inddæmnet af hække og blomstrende hegn, skærm
et af småhaver, der nu stod i rigt flor af gylden-
regn og lilla syringer, ligger Varde venligt og kønt
ved sin å mellem frodige enge, – en grøn oase i
lyngørkenen. Den gemmer sig nede i et dalstrøg og
kikker op over bankerne med sine tårnspejls på
rådhus og kirke.*

*Jeg kom østenfra og ville vesterpå, ud mod
havet. I en gammeldags, troskyldig gæstgivergård,*

*der troede sig moderne og kaldte sig hotel, fore-
spurgte jeg om post til Blåvandshuk.¹*

Omtalen af Varde er indledningen til Iver Iversens² beskrivelse af turen med postvogn fra Varde til Blåvand, hvor rejsens egentlige højdepunkt – gåturen fra Blåvandshuk til Nymindesgab – tog sin begyndelse. Oplevelsen af den vilde, utæmmede natur ved vestkystens strand overvældede ham: *Milevidt*

Varde set fra syd med sine tårnspejls på rådhus og kirke. Postkort ca. 1900. Varde Lokalhistoriske Arkiv.

strakte den sig for øjet, lav, nøgen, hvidgrå lå den, badet i sol, inddæmmed af blankhvide sandbanker med marehalmsmanker, bræmmed af sydende skum og slikkende blågrønne bølgetunger. Det blæste en stødvis pålandsvind, sandstøvet hvirolede op i lette skyer, føg et stykke og lagde sig så plat ned; brændingen væltede sig frem med søer, der rejste sig stejlt, krummedes og faldt sammen i skum og fråde med brag som kanonskud og brusen som en efterårsstorm i løvet. Det vand-drukne sand helt ude ved bølgerne ligger fast og glat; man går på det som på et stuegulv.³

Iver Iversen skrev om sine rejseoplevelser i 1884, og *Den jyske Vesterhavsstrand*, der senere er blevet beskrevet som *Danmarks eneste, virkeligt store Naturformat* af den norske digter, Knut Hamsun,⁴ var ved siden af København en lokalitet, der var i fokus fra begyndelsen, da Dansk Touristforening blev stiftet, den 25. oktober 1888.⁵

Snart blev Dansk Touristforening, som var en udpræget københavnerforening, fulgt af en række lokale turistforeninger og filialer under hovedforeningen. De første foreninger på vestkysten var Ribe Turistforening (1899), Turistforeningen for Ringkøbing og Omegn (1912) samt Tønder og Omegns Turistforening (1921). Fanø Erhvervs- og Turistforening samt Esbjerg Turistforening blev begge dannet i 1922, mens Varde og Omegns Turistforening kom til i 1927.⁶

Med udgangspunkt i Varde og Omegns Turistforenings Forhandlingsprotokol, der omfatter to bind – 1927-1943 og 1943-1962, skildres turistforeningens indsats for byen og oplandet. En bredere undersøgelse af de personer, der nævnes, kunne være spændende, ligesom det kunne være nærliggende at inddrage mere litteratur og andre kilder,

men det ligger ikke inden for denne artikels rammer.⁷

Turistforeningen stiftes

Initiativet til at danne en turistforening i Varde kom fra to sider. Tidligt i 1927 havde byens postmester P. Christensen en artikel i *Ribe Amtstidende*⁸, hvor han påpegede, at *Tidspunktet synes at være inde til, at en Turistforening for Varde og Omegn snarest dannes*. Han nævnte også vigtigheden af at reklamere: *Spørg Købmanden. Han kender Reklamens Nytte. Han ved, at alt kan sælges, blot der reklameres tilstrækkeligt. ... Men Vestkysten har holdt sig beskeden tilbage, som en anden fattig Per Eriksen, der ikke vovede at træde Turistprinsessen for Øje og bejle til hendes Gunst*. Det var der bestemt ingen grund til, mente han: *Nej, Vestkysten staar ikke tilbage, den har netop en særpræget, storslaaet Natur. Sin Klitbremme som stivnede Bølger mod det mægtige Hav, hvis Strandbred paa store Strækninger, glat som et Stuegulv og fast som et Logulv, er en ideel Bane for Biler og Cykler. ... Vestjyden maa selv reklamere for de Goder, han har at byde de Fremmede. De gavner derved ogsaa deres Opland. ... Nogle af de ejendommeligste og mest storslaaede Bade- og Turiststeder ligger i Varde Bys Opland: Blaavand, Vejers, Nymindegab og Henne Strand. De søges allerede af et stigende Antal Badegæster. Og mange af disse gør Ophold i Varde, der er en hyggelig gammel By med Patina over sig. Den praler ikke i færdigst moderne Dress; men netop det gamle Snit, der passer til den, klæder den og forlener den med Hygge. Den har en Kirke, et Anlæg og et Museum, der hver for sig er et Besøg værd. Dens Beliggenhed ved Aa og Eng er indbydende og smilende. Af nyere Attraktioner har den en Sportsfiskerforening, gennem hvilken Byens*

Gæster har adgang til Fiskeri efter de saa berømte Varde Laks.

Mod slutningen af artiklen skrev postmesteren, at *Det siges, at der har været en saadan Forening, men at den for længst er ophørt at eksistere. Som afrunding fulgte: Sagen forekommer mig at være af saa stor Betydning, at den bør tages op, og at de interesserede bør samle sig om den.*

Avisartiklen blev læst af lærer Ludvig Hoffmann, der allerede året før havde modtaget et brev fra Samvirkende jyske Turistforeninger⁹ med opfordring til, at der oprettedes en turistforening i Varde. Indledningen lyder: *Som formand for "Samvirkende jyske Turistforeninger" tillader jeg mig herved at spørge Dem, om De ikke mener det muligt, at der i Deres By kunde være Jordbund for Dannelsen af en Turist- eller Forskønnelsesforening.* Afsenderen var formanden, lærer og kantor Chr. Hansen Larsen, der i brevet også fortalte, at 33 jyske foreninger allerede var med i samarbejdet.

Lærer Hoffmann tog kontakt til postmester Christensen, og på kort tid fik de samlet

en gruppe, der i fællesskab indrykkede en annonce med indbydelse til et offentligt møde om dannelsen af *en Turistforening for Varde og Omegn* på Hotel Damkier i Varde den 29. marts 1927.

På mødet holdt lærer Hoffmann den indledende tale, der kom som en kronik i Ribe Amtstidende et par dage efter. Et af hans væsentlige argumenter for at danne en turistforening var, at *Esbjerg Turistforening har forlængst opdaget og udnyttet attraktionsværdien ved Blaavand, Vejers, Nymindegab og Hjerting.* Han slog dog også på andre strenge: *Den bærende Tanke for Oprettelsen og Opretholdelsen af en Turistforening er selvfølgelig af økonomisk Natur. ... Kommer de paagældende Turister i Selvejerbil, er Chancen 5 mod 1 for, at de gør Ophold, og det betyder Kunder paa Hotel og i Forretninger, hos Bilreparatører og Forhandlere af Benzin og Olie.* Alle attraktionerne blev oplistet og argumenterne sammenfattet, da han understregede, at *en Turistforening skal udnytte enhver Mulighed: Blandt de Tusinder af*

Storegade tager imod de rejsende, der kommer til Varde fra syd. Postkort 1935. Varde Lokalhistoriske Arkiv.

Blåvand Kro blev opført i 1878 for at kunne betjene det stigende antal sommergæster. Postkort fra før vestfløjen blev bygget mellem 1910 og 1915. Blåvandshuk lokalhistoriske Arkiv.

Sommerens Lystrejsende er der mange, der interesserer sig for Hav og Strand, og der er nogle, der interesserer sig for provinsiel Idyl, og nogle, der interesserer sig for Museer med deres Antikviteter og Minder, nogle for historiske Mindesmærker, for gamle Kirker, gamle Bygninger, for Plantager og Hedeopdyrkning, for sjældne Planter, sjældne Dyreformer, for Lystfiskeri, og der er mange, der interesserer sig for god Mad og gode Hoteller, og der er mange, der interesserer sig først og fremmest for at komme ud.

Der var stor interesse for at danne en turistforening i Varde, hvor 137 medlemmer havde tegnet sig inden den 11. maj 1927, da den stiftende generalforsamling blev afholdt på Hotel Damkier. I mødet deltog 50-60

mennesker, og i det efterfølgende avisreferat blev det nævnt, at der blev vist stor interesse for foreningen fra Nr. Nebel og Nymindegab, hvorimod Vejers og Blåvand hidtil havde holdt sig tilbage. Personlige medlemmer skulle som mindstekontingentet betale 3 kr., mens kontingentet for institutioner, selskaber, foreninger og lignende ville være på 15 kr.

Ved valget af de ni bestyrelsesmedlemmer tog man højde for, at der skulle være repræsentanter fra både byen og omegnen, og følgende fik sæde i den første bestyrelse:

*Postmester Christensen, Varde
Driftsbestyrer Terp Lassen, Varde
Toftegaard Jensen, Varde*

*Parkerede biler på Vejers Strand sidst i 1920'erne. Vandløbet i forgrunden er Ålestrømmen.
Blåvandshuk lokalhistoriske Arkiv.*

*Lærer Hoffmann, Varde
Redaktør Nordhjem, Varde
P. Gammeltoft, Henne
Toldopsynsmand Carstensen, Nymindegab
Banemester Bloch Sørensen, Nr. Nebel
Bager Jensen, Oksbøl*

*Til revisorer blev bankbestyrer Christensen og
redaktør Friis valgt.¹⁰*

De første år

Bestyrelsen gik straks i gang med arbejdet, og på det første bestyrelsesmøde, der blev holdt den 16. maj, valgtes postmester P. Christensen til foreningens formand. På samme møde blev det besluttet at tilslutte sig De Samvirkende Jydske Turistforeninger, der var dannet af de fire ældste jyske turist-

foreninger i 1905. Man udarbejdede også en liste over institutioner, der skulle kontaktes med henblik på medlemskab, og bestemte sig for at ansætte et bud.¹¹

På listen stod blandt andet Varde Kommune og oplandets sognekommuner, som efterfølgende blev kontaktet med det resultat, at Varde Byråd gav 100 kr. i juli 1927 og derefter et tilsvarende eller højere beløb de følgende år.¹² Sognerådet i Ho-Oksby Kommune, hvor både Blåvand og Vejers Strand lå, behandlede turistforenings andragende om tilskud allerede sidst i maj, men vedtog at svare, *at Sogneraadet ikke finder Anledning til at give Tilskud* til en turistforening i Varde. Henne-Lønne Sogneråd, der var ansvarlig for Henne Strand og Nymindegab, kom til

Æventyrets Land – Billeder og Litteratur. 1927. Varde Lokalhistoriske Arkiv.

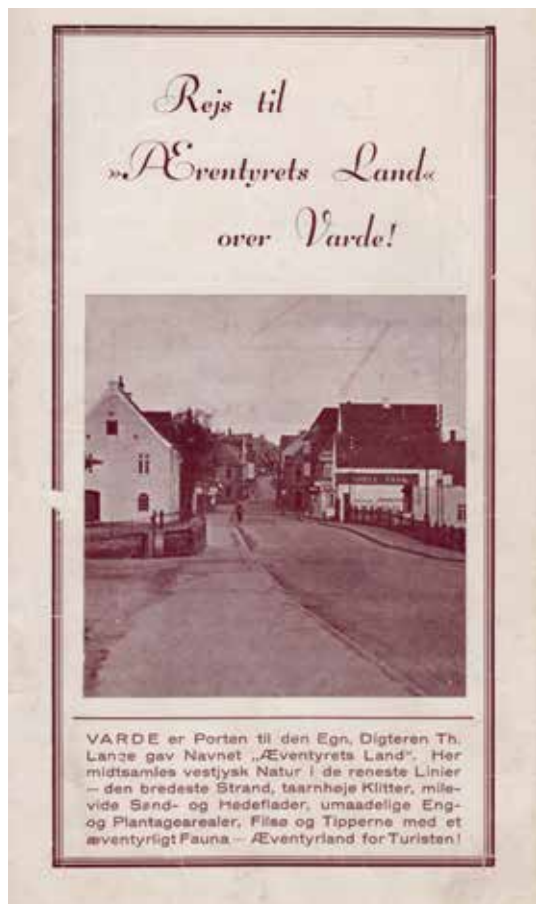

samme resultat midt i juni med en uddybende bemærkning om, at *Kommunen ikke vil have Fordel af en forøget Biltrafik*, da eventuelle turister blot ville slide på vejene. Den lokale uvilje mod bilister forhindrede ikke, at mange alligevel kørte til stranden, hvilket i 1928 fik Vardes borgmester til at henvende sig til turistforeningen med ønsket om, at der kom en mand på stranden ved Vejers for at vejlede bilisterne om parkering.¹³

Af andre faste bidragsydere kan nævnes Varde-Nr. Nebel Jernbane, Varde Håndværkerforening og Beværterforeningen, men også kroerne i Blåvand og Nymindegab bidrog, da kroejerne ikke delte deres sogneråds synspunkter.¹⁴

Et andet væsentligt punkt på den første

dagsorden var *Reklame: Postkort, Folde, Fotokonkurrence*, og der blev nedsat udvalg, som skulle tage sig af de forskellige muligheder. De lå ikke på den lade side, og inden bestyrelsesmødet først i september var der trykt 5.000 foldere, der var udsendt til blandt andet hoteller og restauranter, mens 500 plakater var fordelt i amtet. Det var dyrt med de mange tryksager, så den nye forening måtte optage en kassekredit på 800 kr. mod bestyrelsens kaution. Folderen, der var et lille hæfte med bruntonede fotografier fra egnen, fik titlen: "Æventyrets Land – Billeder og Litteratur", mens plakaten sandsynligvis var reklameplakaten: "Rejs til Æventyrets Land over Varde" – tegnet af Kaj Petersen, Varde. Den blev nævnt på general-

*Rejs til Æventyrets Land over Varde. 1930.
Varde Lokalhistoriske Arkiv.*

forsamlingen i 1928, hvor det også blev oplyst, at 500 eksemplarer af plakaten var ophængt efter aftale med Statsbanerne – ikke uden grund, da der under kortet stod: *Benyt Statsbanernes 8 Dags Kort til et Besøg i Varde og Omegn.*¹⁵

Det var tilsyneladende Kaj Petersens plakat, der blev brugt som bagside på brochuren: “Rejs til Æventyrets Land over Varde”,

som turistforening udgav i 1930. Hæftet, der indeholder mange reklamer og fotografier fra hele området, har et kort på bagsiden med angivelse af Varde, Blåvand, Vejers, Henne Strand, Nymindegab og Tipperne, mens et kort over Varde by findes på sidste side. Brochuren blev trykt i 5.000 eksemplarer hos Nordhjems Bogtrykkeri, og samtidigt blev der trykt 1.000 plakater.¹⁶

Det sidste større initiativ fra turistforeningens første år var at tage kontakt til folketingsmand, plantør Pinholt, Vejers og bede ham være behjælpelig med at invitere Rigsdagens Presseloge til Varde. Invitationen blev accepteret, og Presselogens medlemmer kom til Varde-området den 25.-27. juni 1927 for at se på offentlige arbejder ved kysten samt klitbeplantningen. Besøget blev en succes og rettede opmærksomheden mod Varde, selv om det ikke var turistattraktionerne, der var i fokus.¹⁷

Turistbureau og medlemstilbud

I begyndelsen af 1928 kunne et bestyrelsesmedlem fortælle, at Vardes borgmester havde foreslået, at der blev opstillet en kiosk på Torvet, og man blev enige om at forsøge at få et turistbureau i kiosken, hvis den skulle komme. Mens man ventede på en afgørelse, tog bestyrelsen med glæde imod boghandler Ebbe Clausens tilbud om, at turistbureauet kunne være i hans butik på Storegade, og da afgørelsen om kiosken trak ud, kom den løsning til at fungere frem til 1948.¹⁸

En anden langvarig tradition, der begyndte i 1928, var et tilbud om relevante lysbilledforedrag eller turistfilm for foreningens medlemmer. Det første år fik de tilbud om gratis filmforevisning i Storegade-biografen

Ebbe Clausens Boghandel i Storegade, ca. 1930. På skiltet over indgangsdøren står: Varde og Omegns Turistforening Bureau.

Varde Lokalhistoriske Arkiv.

den 11. april, kl. 7 om aftenen før generalforsamlingen, der begyndte på Hotel Damkier kl. 8 $\frac{3}{4}$. Her blev de tilbagevendende, årlige medlemsudflugter også introduceret. Den første gik til Tipperne i maj 1928, og det følgende år tog man til Henne Strand. En lidt længere udflugt i sommeren 1930 til Randbøldal var dog ikke nogen succes, da der kun kom to deltagere.¹⁹

Udlejning af sommerlejligheder

Man diskuterede også en medlemsfordel af

en lidt anden karakter, *Sommerboliganvisning*, og fastsatte gebyret for foreningens hjælp til 1 kr. for medlemmer, mens gebyret var på 3 kr. for andre udlejere. Turistforeningen havde i marts 1928 haft en annonce i avisen med et tilbud om, at udlejere kunne annoncere deres ferielejligheder hos bureauet i Varde. Også andre turistforeninger tilbød at hjælpe med udlejning af ferielejligheder i deres lokalområder, og på Samvirkende jydsk Turistforeningers årsmøde i foråret 1928 var der forslag om at nedsætte priserne

Spadserstien langs Varde Å mod Pramstedet og Kalkovnen. Postkort ca. 1935.

Varde Lokalhistoriske Arkiv.

i ydersæsonen. For at forbedre servicen for udlejerne oprettede turistforeningen i Varde fra 1930 lokalbureauer for anvisning af *Sommerlejligheder* hos sognefoged Bertelsen i Vejers og købmand Bloch i Blåvand. Købmanden blev samme år medlem af turistforeningens bestyrelse samtidigt med hotelejer J. Lassen Christensen, der ejede Nymindegab Kro.²⁰

Udlejning af sommerboliger fik hurtigt større betydning, og i 1934 arbejdede man på at finde en ordning, så turistforeningen kunne få et gebyr for hver sommervilla, der blev udlejet gennem turistbureauet, med det resultat, at kystbureauerne skulle opkræve *5 Øre pr. Døgn for Udlejning*, hvor bureauet havde assisteret. I november 1934 blev det aftalt med købmand C. Hancke, Varde, at han kunne få turistbureau i sin butik i Vejers, mens købmand Georg E. Jensen, Oksbøl blev opfordret til at træde ind i bestyrelsen, fordi man frygtede, at købmand Bloch, der husede bureauet i Blåvand, havde

problemer. Frygten viste sig at være velbegrundet, og i det følgende forår gik Blåvand-købmandens gæld på 73 kr. til inkasso.²¹

Hen over foråret i 1928 arbejdede man på materiale til sommerens nationale turistudstilling i Tivoli. I april fremsendtes turistplakater og fotografier, i maj overvejede man selv at deltage sammen med Ringkøbing og Esbjerg, da det ellers ville blive for dyrt, og i juli havde man beregnet, at udgiften ville blive ca. 100 kr. for hver, når Lemvig, Ringkøbing, Varde og evt. Esbjerg udstillede sammen i Tivoli. Man nåede samtidigt at sende materiale til et jysk turistfremstød i Norge og at varetage den løbende opgave, det var, at sende fotografier og andet turistmateriale til dem, der ville være med til at udbrede kendskabet til Varde og Omegn. Indsatsen kunne også være en artikel om Eventyrets Land, som den, der blev indsendt til "Motor" i 1932.²²

Placering af vejsten og vejvisere blev også en tilbagevendende opgave for turistfor-

eningen. De første ønsker om vejsten blev nævnt i foråret 1930. Stenen skulle vise til Vejers fra Blåvand-vejen, og senere samme år kom vejskilte til Blåvand også på tale. Disse initiativer blev fulgt op af medlemmerne nordfra i 1932 med ønsket om en lignende skiltning til Blåbjerg-området.²³

Opstilling af vejvisere krævede sognekommunernes godkendelse og blev behandlet i sognerådene. I foråret 1934 havde Ho-Oksby Sogneråd *ikke noget at erindre mod ... Opstilling af Vejskilte ved Kommunens Veje*, som turistforeningen havde søgt tilladelse til. Efterfølgende fik man K.D.A.K. (Kongelig Dansk Automobil Klub) til at medfinansiere vejviseren ved Karlsmærsk Hede.²⁴

Forskønnelse af Varde

På generalforsamlingen i 1930 kom Vardes forskønnelse og gangstier i byen på tale, hvilket resulterede i, at der kort tid efter blev nedsat en permanent forskønnelseskomite, der gennem mange år blandt andet kæmpede for at forbedre forholdene ved Varde Å og stien langs åen til Pramstedet og Kalkovnen. Et af deres andre hovedprojekter var Arnbjerg Anlæg, og her var de tidligt ude ved i 1933 at foreslå en udvidelse af anlægget, som man forestillede sig, skulle stå færdig til byens 500 års jubilæum i 1942. I begge sager arbejdede turistforeningen på lang sigt og kunne glæde sig over, at Teilmanns Eng i 1935 blev indlemmet i Arnbjerg Anlæg, mens man i 1936 måtte nøjes med at konstatere, at å-partiet burde have *et mere tiltalende Udseende, navnlig må vi slippe for Indtrykket af det grimme Kloakudløb*.

Turistforeningen havde allerede været involveret i en beslægtet opgave i 1929, hvor

man fik rejst en sten for A.C. Wedel-Heinen²⁵ i Arnbjerg Anlæg for at markere, at det var 100 år siden, at han som byfoged tog initiativet til anlæggets etablering. I 1931 gjaldt det runestenen i haven ved Nørholm, som der var ønske om at få flyttet *til et mere offentligt Sted*.²⁶

I 1930 var turistforeningen moden til at arrangere en folkefest med en udstilling, og man nedsatte et udvalg, der skulle stå for festen det følgende år. Et par måneder senere blev arrangementet dog udskudt til

Diplom fra Vestjysk Udstilling i Varde, 1931. Varde Lokalhistoriske Arkiv.

1932, fordi Håndværkerforeningen i Varde allerede var i gang med forberedelserne til det stort anlagte projekt, Vestjysk Udstilling i Varde for 1931. Turistforeningen afsatte senere 300 kr. til at reklamere for Håndværkerforeningens udstilling, og på generalforsamlingen i 1932 blev det besluttet at *Turist- og Folkefesten* skulle udsættes til *bedre Tider*.²⁷

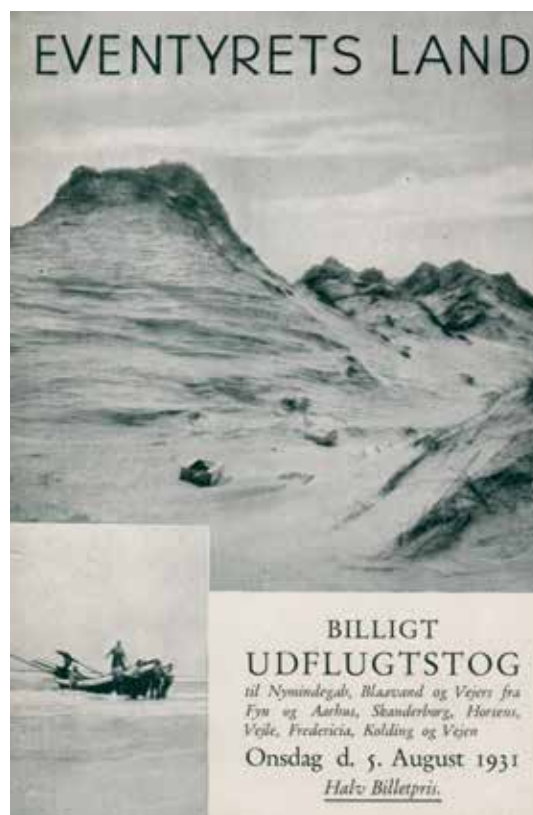
Udflugtstog

Allerede i april 1928 havde den stadig nye turistforening fået en henvendelse fra Statsbanerne med et tilbud om at give 50 % rabat på 2. klasse, hvis turistforeningen kunne arrangere et fire-dages ophold på et vesterhavshotel. Desværre ved vi ikke, om tilbuddet blev udnyttet, men et samarbejde var etableret, og foreningen bestilte tryksager hos Ribe Amtstidende, så de kunne reklamere for det udflugtstog, der skulle ankomme til Varde den 8. august. Det blev det første af en lang række udflugtstog, og i 1930 havde toget fået forbindelse til Varde fra både Nyborg og Århus.

Det følgende år blev tilbuddet udvidet, så udflugtstoget, der ankom til Varde den 5. august 1931, havde forbindelse med Varde-Nr. Nebel-banen til Oksbøl og Nr. Nebel, hvorfra rutebiler kunne befordre 200 gæster til badestederne. Planen omfattede både et 1-dags tog og en 5-dags tur, og i den forbindelse anmodede Statsbanerne de respektive bestyrelsesmedlemmer om at anvise lejrpladser for gæsterne i deres lokalområde. Turistforeningens hovedsatsning var dog brochuren: "Eventyrets Land". Nederst på forsiden blev der reklameret for: *Billigst Udflugtstog, Onsdag d. 5. August 1931*. På bag-

siden havde man skrevet: *Udflugtsrejse over Varde til Nymindégab, Blaavand og Vejers fra Fyn og Aarhus, Skanderborg, Horsens, Vejle, Fredericia, Kolding og Vejen*. Ud over fotografier fra området indeholder brochuren program for turen, togtider og billetpriser til halv pris.

Fra 1933 fik *Strandbebyggelsen ved Henne Strand* også forbindelse med udflugtstogene, men i sensommeren krævede Statsbanerne, at der mindst skulle være 100 passagerer med togene til *Eventyrets Land*, for at

*Eventyrets Land. 1931.
Varde Lokalhistoriske Arkiv.*

ordningen kunne fortsætte. Turistforeningen har tilsyneladende stillet en form for garanti over for Statsbanerne, for på generalforsamlingen i 1934 blev det fremhævet, at det ikke var antallet af besøgende, det kom an på, men at det var reklamen i forbindelse med togene, der havde stor værdi for Varde som turistby. Udflugtstoget blev dog flyttet fra august til 10. juli 1934 i forsøget på at få flere rejsende og blev gennemført sammen med Statsbanerne, Varde-Nr. Nebel Jernbanen og med rutebiler til badebyerne som de foregående år. Det følgende år kørte udflugtstoget også i juli måned, og turen fra Fyn var suppleret med forbindelse til de fynske privatbaner, mens man fra Jylland satsede på østkystbyerne fra Horsens til Kolding.²⁸

Vejen til Hvide Sande

En speciel sag tog sin begyndelse i 1932, hvor man i november holdt det første møde om *Vejen til Hvide Sande*. Baggrunden var, at såvel Danmarks Turistforening som Samvirkende jydsk Turistforeninger ikke ville anbefale anlæggelsen af en vej på Holmsland Klit mellem Nymindegab og Hvide Sande, fordi Ringkøbing var imod vejen, da byen frygtede, at den ville miste noget af sit opland og en del turister, hvis vejen kom. Varde derimod så gerne denne vejforbindelse, da det ville betyde et større opland både for byen selv og for Nr. Nebel samt en forøget turiststrøm gennem området.

Det medførte, at Varde Turistforening skrev en klage, der blev offentliggjort i *de lokale Blade* den 12. november og dagen efter sendt til "Turisten", det landsdækkende fagblad for turistforeninger.

Først i januar 1933 holdt Danmarks Turistforening og Samvirkende jydsk Turistforeninger et opklarende møde med Varde Turistforening, hvor det fremgik, at Samvirkende jydsk Turistforeninger ureflektet havde fuldt Ringkøbing Turistforenings indstilling, og at landsforeningen havde fulgt den jydsk forenings indstilling, fordi vejen, der var på tale, lå i deres arbejdsdistrikt. Et tilsvarende, opklarende møde blev efterfølgende holdt med Ringkøbing Turistforening.

På generalforsamlingen i maj diskuterede medlemmerne i Varde, om man skulle melde sig ud af Samvirkende jydsk Turistforeninger, og i juni blev det på bestyrelsesmødet, der blev holdt i Nymindegab, besluttet, at foreningen skulle deltage i årsmøderne for henholdsvis distrikts- og landsforeningen for at tale sin sag. Årets udflugt gik meget apropos til Hvide Sande. Efter at sagen var oplyst, gav Samvirkende jydsk Turistforeninger en uforbeholden undskyldning til Varde Turistforening, og i september 1933 blev sagen anset for afsluttet.²⁹

Det følgende år udgav Samvirkende jydsk Turistforeninger årbogen: *Fra Skagen til Skallingen – En Rejseledsager langs vort største Hav og dets storladne Strand*, hvor forfatteren Chr. Heilskov koncentrerede sig om kysten med dens fiskerlejer og badesteder, men ikke omtalte købstæderne i baglandet. Bogen er opdelt i ture, hvis længde angives. Den giver anvisninger på turenes seværdigheder og skønne udsigter, fortæller om mulige spise- og overnatningssteder og supplerer med de relevante kulturhistoriske oplysninger undervejs. Trods planerne om at melde sig ud af Samvirkende jydsk

... over Varde til Eventyrets Land. Verner Hancke, 1947. Varde lokalhistoriske Arkiv. På plakaten bliver "Eventyrets Land" stavet med "E" efter mange år, hvor turistforeningen anvendte "Æ" som begyndelsesbogstav.

Turistforeninger gav turistforeningen i Varde i juni 1933 forhåndstilsagn om at aftage 100 eksemplarer af bogen, der på det tidspunkt havde arbejdstitlen "En Vestkyst-vandring".

Baglandet med byerne blev efterfølgende beskrevet i Turistforeningen for Danmarks årbog fra 1935 "Sydvestjylland", som her strakte sig fra Skjern til Tønder.³⁰

Æventyrets Land

Måske var det modsætningsforholdet til den jyske distriktsforening, der i 1933 fik lokalforeningen i Varde til at søge om at få eneret på at bruge navnet "Eventyrets Land" i markedsføringen af kystområdet vest og nord for byen. Tilsyneladende fik foreningen i stedet ret til at anvende navnet "Æventyrets Land", for efter de første år, hvor man havde vekslet mellem "Æ" og "E" som begyndelsesbogstav, anvendte turistforeningen konsekvent "Æ" fra 1933 og frem til 1947, hvor der på Verner Hanckes plakat står: "over Varde til Eventyrets Land". Derefter vekslede man igen mellem de to stavemåder. Oprindeligt var "Eventyrets Land" titlen på en roman af Thomas Lange fra 1865, hvor navnet relaterer sig til området ved Ho Præstegård med Skallingen og Blåvandshuk som yderpunkter, mens turistforeningens "Æventyrets Land" kom til at strække sig langs kysten fra Skallingen til Hvide Sande.³¹

Rejsefører på dansk og tysk

Lokalt havde turistforeningen i foråret 1934 bestemt sig for at udgive en rejsefører måske foranlediget af et tilbud, foreningen havde fået: *Konsortiet Ferdinand Andersen har bevilget 100 kr. til Rejseføreren for "Tekstomtale"*. Bestyrelsen regnede også med tilskud fra *Grærup- og Blåvand-konsortier, 2 á 300 kr. i alt* og forventede, at prisen på tryksagen ville blive på 725 kr.³²

Brochuren "Fører gennem Æventyrets Land" blev en 3-foldet folder med omtale af lokaliteterne: Varde, Oksbøl, Blåvand, Vejers Strand, Grærup Strand, Ho, Skallingen, Henne Strand, Nr. Nebel, Nymindegab og Hvide Sande. *Grosserer Ferd. Andersen, Henne,*

Konsortiet Blaavandshuk og S/A 12. Maj, Grærup, der åbenbart alle havde givet deres bidrag, blev nævnt i indrammede reklamer for sommerhusgrunde fra hvert deres område. Rejseføreren blev trykt i 5.000 danske og

Fører gennem Æventyrets Land. 1934.
Varde Lokalhistoriske Arkiv.

5.000 tyske eksemplarer, og de tyske blev hovedsageligt fordelt gennem rejsebureauet "Norden" i Berlin.

Det tyske propagandafremstød skyldtes især, at valutaforholdene gjorde Danmark til et godt *Ferie- og Rejseland for tyske Turister*, og det synes efter formandsberetningen på generalforsamlingen i 1935 at dømme at have båret frugt: *Fremmedbesøget ved vore Badesteder har begunstiget af en smuk Sommer været saa stor som aldrig før, og Opførelsen af nye Sommerhuse er fundet sted i samme Omfang som tidligere Aar. Fra vore tyske Naboer har vi mærket en stærk stigende Interesse for vore Badesteder. Ikke alene Pensionaterne har været søgt af et stigende Antal tyske Gæster, men ogsaa monterede Sommerhuse til egen Husførelse har været Genstand for mange tyske Efterspørgsler. Det er derfor ikke rigtigt, naar der fra visse ledende Turistfolks Side hævdes, at Landets Fremmedbesøg er betinget af, at vi har et tilstrækkeligt Antal Hoteller af internationalt Tilsnit til vor Rådighed. Folk med smaa Penge har ogsaa faaet Smag for at rejse, og dem maa man ikke undlade at regne med, naar Landets Indtægt af Turister ønskes sat i Vejret. Det er at haabe, at den nye Ledelse af landets Turistvæsen maa faa Øjnene aabnet for det turistmæssige Aktiv, vort Land nu besidder i Jyllands Vestkyst, selv om vi ikke har Hoteller af Verdensformat herovre. Erfaringerne viser, at de Gæster, der én Gang kommer her, befinder sig godt og i mange Tilfælde vender tilbage Aar efter Aar.*³³

Det var et stærkt politisk udsagn, der formentligt skulle ses i lyset af, at Turistforeningen for Danmark året før havde fået nye vedtægter, og at statsminister Stauning havde nedsat et Turistudvalg. Inden der var gået et år, afgav udvalget en beretning, og i 1935 kom turisterhvervet på finansloven med 50.000 kr. hovedsageligt til propaganda i udlandet.³⁴

Varde er Porten til Æventyrets Land. 1936.

Varde Lokalhistoriske Arkiv.

Der opstod hele tiden nye ideer til turismens fremme. Først på året i 1934 bestemte bestyrelsen i Varde sig for at tegne en annonce i Politikens "Turisttidende", og man henvendte sig til producenterne bag

"Danmarksfilmen" i håbet om at få optagelser fra egnen med i filmen. Ideen om en film var sejlivet. Redaktør Friis foreslog i 1935, at man lod optage en 16 mm film fra Eventyrets Land, og i 1939 talte man om, at Dansk Kulturfilm måske ville lave film om Eventyrets Land.³⁵

Fodture og hotelfortegnelse

Allerede i efteråret 1933 havde turistforeningens *Propagandaudvalg* foreslået, at der blev tegnet et kort over Eventyrets Land med veje, stier, rutebilslinier og lignende. Det blev realiseret, og i forhandlingsprotokollen fra foråret 1934 kan læses, at *Tegner Ravn* [Regn jfr. referatet fra årets generalforsamling] *har udarbejdet et Kort, der er godkendt af Geodætisk Institut*, som havde givet afgiftsfrihed mod påtegning. Kortet blev tegnet i størrelsesforholdet 1:100.000, og tegneren blev honoreret med 100 kr. Tilsyneladende blev kortet, der dækker området fra Havnegrøften mellem Ho og Oksby til Hvide Sande, først anvendt i 1936, da turistforeningen udgav folderen "Varde er Porten til Æventyrets Land". På kortet er der indtegnet forslag til "Fodture", og på bagsiden af folderen ses C. Lyngbos *Pennetegning af Blaabjerg*. I foråret 1935 havde plantør Madsen, Oksbøl på turistforeningens foranledning lovet at få fjernet generende grene, der forhindrede udsigten fra Blåbjerg, og at opstille en affaldskurv samme sted.

Samtidigt blev der som noget nyt trykt en løs hotel- og pensionatsfortegnelse for hele Varde-området. Efter planen skulle den opdateres hvert år og uddeles sammen med foreningens brochurer, blandt andet til Dansk Turistforenings 150 kontakter i udlandet. Den blev formentlig også brugt som indlæg i den

The West Coast of Jutland – From Blaa vand to Thyborøn. 1936.

Varde Lokalthistoriske Arkiv.

fælles brochure, en 7-folder, som turistforeningerne langs Vestkysten fra Limfjorden til

Varde med betydeligt tilskud fra den jyske og den danske turistforening fik trykt samme år i 20.000 eksemplarer på dansk, svensk, tysk og engelsk: “The West Coast of Jutland – From Blaa vand to Thyborøn”.

Et farvelagt kort af en anden type blev tegnet af Verner Hancke, der fik 50 kr. for sin ulejlighed. Kortet blev først anvendt i København ved en turistudstilling i Politikens Hus, 15. maj-1. juli 1934, og i 1935 blev kortet gengivet i Statsbanernes Rejsebrochure.³⁶

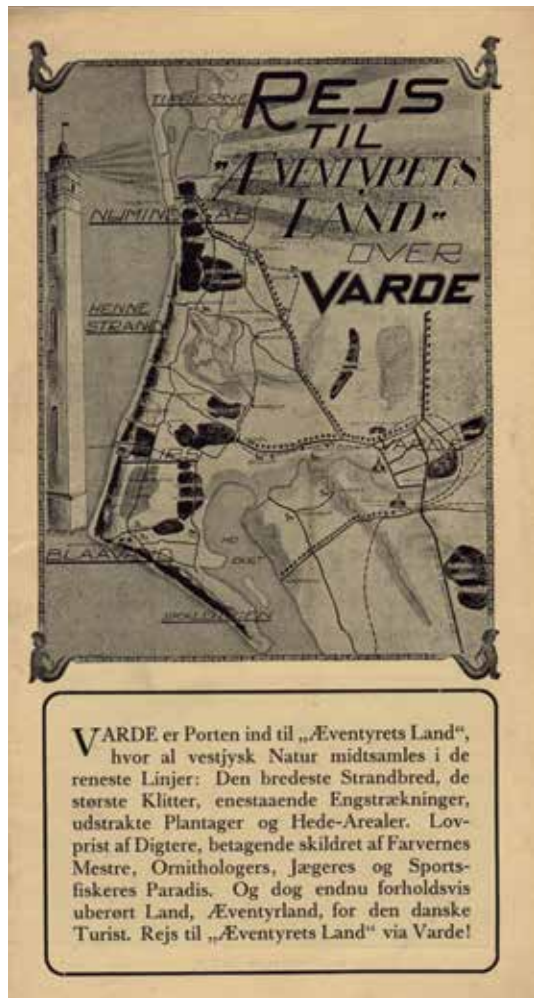
Turist- og Feriefest

Den unge kunstner Verner Hancke kom også til at stå for *Udstillings Rammer*, da *Turist- og Folkefesten*, der i 1932 var blevet udsat på ubestemt tid, endelig blev en realitet i august 1935. Begivenheden blev annonceret som en *Turist-Udstilling og Feriefest*. Alle sejl var sat. Turistforeningen for Danmarks direktør, Mogens Lichtenberg, der i avisomtalen affesten blev omtalt som *Propagandachef for den danske Turistbevægelse*, fremhævede i sit foredrag, at *Danmark klarer sig fint i Forhold til de Belgiske og Hollandske Kyster*.

Konsortierne, der tidligere havde annonceret i turistforeningens folder, var på banen igen. På entrebilletten blev der bortloddet en strandgrund ved Blåvand, og i det amerikanske lotteri var hovedpræmien *en frit tilskødet Strandgrund ved Grærup*, mens det almindelige lotteri havde en strandgrund ved Henne Strand som hovedpræmie samt *Ferie- og Weekend-Ophold og Kørekort til Statsbanerne*. Man forsøgte også at genoplive den gamle tradition med fugleskydning, og i den anledning havde man lånt *Den gamle Fane*, der blev *ført tilbage til Musæet efter brug*.

Selv om der var indsat ekstra rutebiler til

*Rejs til Æventyrets Land over Varde. 1935.
Varde Lokalhistoriske Arkiv.*

Wejers og Henne Strand, og Varde-Nr. Nebelbanen havde særtog med enkeltbilletpris for en returbillet, kom der ikke så mange bade-gæster som forventet til festen. Fyrværkeriet blev endda afholdt, så gæsterne kunne nå det sidste tog til Nr. Nebel kl. 0¹⁵.

Alligevel gav feriefesten et mindre overskud. De populære lotterier inspirerede i 1936 til at øge medlemstallet ved at bortlodde gode præmier på medlemskortet: 1) Otte dages Statsbanekort, 2) Otte dages ophold på Pension Stilby, Vejers Strand, 3) Fire dages ophold på Nymindegab Badehotel, 4-6) Den jyske Turistårbog 1934, Fra Skagen til Skallingen.³⁷

Vejledning for gæster

Folderen “Rejs til Æventyrets Land over Varde” fra 1935 var en kombination af “Fører gennem Æventyrets Land” fra 1934 og “Rejs til Æventyrets Land over Varde” fra 1930. Den udkom i to varianter som 3- og 5-folder med Kaj Petersens kort på forsiden. Kortet havde tidligere været anvendt på bagsiden af folderen fra 1930. Ud over mange fotografier fra området har 5-folderen en vejviser med overnatningssteder samt reklamer for blandt andet biler på bagsiden.³⁸

At turistforeningen var kommet nemt om ved årets folder, forstås let, når man ser årets anden store satsning: “Hvor – Hvad ? ... i Varde og Æventyrets Land” redigeret af bogtrykker Henrik Nordhjem, der på det tidspunkt var næstformand og kasserer for foreningen. Hæftet giver en grundig beskrivelse af alle seværdigheder i byen og i området fra Skallingen til Holmslands Klit med udflugtsforslag fra de enkelte lokaliteter, vejlængder og råd for badning i Vesterhavet.

I forordet skrev bestyrelsen: *Dette Hæfte er tænkt som en Vejledning for Varde Bys og “Æventyrets Land”s Gæster, ikke blot med hensyn til Natur- og andre Seværdigheder, men tillige praktisk og historisk. Man haaber herigennem at besvare Spørgsmaal, som den interesserede Turist,*

Strandhotellet ved Vejers Strand blev opført i 1926 af Andelsselskabet Vejers Forsamlingshus. Postkort fra efter udvidelsen i 1933. Blåvandshuk lokalhistoriske Arkiv.

Hotel Henne Strand blev opført af kromanden fra Henne Kyrkeby i 1932. Postkort fra mellem udvidelsen i 1935 og branden i 1938. Blaabjerg lokalhistoriske Arkiv.

Hvor – Hvad ? ... i Varde og Æventyrets Land. 1935/1937.

Varde Lokalhistoriske Arkiv.

der kommer uden speciel Forhaandsviden, vilkaarligt vil stille.³⁹

Med kystbyerne i fokus

Ved generalforsamlingen i maj 1936 på Hotel Damkier i Varde kunne formanden glæde sig over, at Henne og Vejers Strand var i stærk udvikling. Hoteller og pensiona-

ter udvidede, og der kom nye til. Dog ikke luksushoteller, som de ca. 30 *udenlandske Pressemænd*, der havde besøgt området det foregående efterår, i deres begejstring for stranden havde foreslået, at man skulle bygge.

Han fandt det positivt, at strækninger på vejene til Blåvand og Vejers ville blive tjæret af Ho-Oksby Kommune med Ribe Amts bistand. Med åbningen af Lillebæltsbroen var der også mulighed for, at der kom flere turister fra øerne, ligesom skoleferiens forlængelse med en uge for København (og måske for resten af landet det følgende år) kunne betyde en udvidelse af sæsonen ved stranden.

De gode udsigter rakte dog ikke til, at foreningen ville bidrage til at forbedre nedkørselsforholdene til stranden i Vejers. Det, mente man, måtte *høre under Motororganisationerne*, ligesom betalingen for livredere i seks uger på stranden i Vejers og Henne måtte *betales af Hoteller m.v.* Dette standpunkt holdt man fast i, hvorimod man siden 1933 havde været positiv indstillet over for opsætning af *Advarsels- og Anvisningstavler for Badende*. I 1937 blev der sat advarselstavler op i Vejers, Henne og Nymindegab.⁴⁰

Interessen for Vejers Strand var så stærk, at turistforeningen på generalforsamlingen nedsatte et udvalg, der skulle forsøge at danne en *Forening for Hus- og Grundejere ved Vejers Strand*. Udvalget bestod af politimester Strøbech, Ribe, gårdejer Methinus Bertelsen, Vejers, landinspektør H.B. Pedersen, Varde, købmand Th. Jessen, Varde og redaktør P. Friis, Varde, der blev udvalgets formand. Redaktøren var medlem af turistforeningens bestyrelse, men gik ud af denne kort tid efter.

*Vandrerhjemmet Solfang
åbnede i 1934. Hoved-
bygningen blev opført og
indviet i 1937.*

*Blaabjerg lokalhistori-
ske Arkiv.*

Udvalget arrangerede et møde i *Vejers Villaby* i marts 1937, og i maj gav turistforeningen 50 kr. til arbejdet med *Vejers Grundejerforening*.⁴¹

Det relativt nye badested, Henne Strand markerede sig også. Her havde frk. Agnes Sillasen, der var vinterlærerinde på Thorstrup Skole, drevet vandrerhjemmet, Solfang siden 1934, og i 1937 fik hun bygget et *smukt Vandrerhjem* med 75 sengepladser. Det nye hus blev indviet den 30. maj med en stor åbningsfest, og i 2012 fejrede samme vandrerhjem sit 75 års jubilæum.

I Varde var man også interesseret i at tilbyde overnatning for vandrerne og cyklister, så turistforeningen besluttede sig først i maj 1936 for at bevilge *et Tilskud paa 40 Kr. til Vandrerherbergets Start*, og sidst på måneden kunne det konstateres, at et *Vandrerherberg i Varde under Herbergsringen på Turistforeningens Initiativ får Støtte fra flere Sider*. I Marts 1937 havde vandrerhjemmet fået lokaler i Teknisk Skole, og i 1939 havde Varde Kommune udlagt en lejrlplads i Evighedslunden.⁴²

Det var til stadighed vigtigt, at repræsentanter fra strandbyerne sad i turistforeningens bestyrelse. Ved generalforsamlingen i april 1938 blev *Købmand Oscar Schmidt og Pensionatsvært Brinch, Henne* valgt ind, mens man bestemte, at *der findes et Nymindegabmedlem, hvis det er formålstjenligt*. Det blev det i april, hvor *Krovært N.O. Kristensen, Nymindegab* kom i bestyrelsen sammen med *Rejsebud Ibsen, Blåvand*. På mødet, der blev holdt i Nymindegab, blev det også bestemt, at købmand H.K. Kristensens efterfølger, købmand Riis, kunne overtage turistforeningens bureau i Henne, mens bureauet i Vejers skulle flyttes til købmand Sørensen, da den hidtidige indehaver, manufakturhandler Georg Jensen ikke havde telefon.

Senere på året blev der holdt forretningsudvalgsmøde på Strandhotellet i Vejers, og bag efter mødtes udvalget med indehaverne af hoteller og pensionater i strandbyen. Mødet var en succes, og der blev udtrykt ønske om, at det blev gentaget det følgende år. Efterfølgende bestemte forretningsud-

*Nymindegab Kro fik privilegium i 1837 for at kunne betjene de rejsende, der skulle færges over til Holmslands Klit. Postkort fra før branden i 1936.
Blaabjerg lokalhistoriske Arkiv.*

valget sig for også at holde møde med Henne Strands Næringsdrivende. Da disse møder blev gentaget i 1939, blev frk. Marie Nielsen, der dels ejede Pension Klithjem, dels var vinterlærerinde i Sundsig ved Horne, medlem af bestyrelsen ved mødet i Vejers.⁴³

Udlejningen af sommerhuse var ikke kun et anliggende for bureauerne ved stranden. Sidst i maj 1938 bestemte bestyrelsen sig for at indrykke en annonce *ang. Sommerhuse til Udlejning* i både Jyllandsposten og Fyns

Tidende, mens man det følgende år annoncerede for sommerhuse i Politiken. Foreningen havde et kartotek over sommerhusene. Man disponerede over 53 huse til at udleje og formidlede kontakt til 167 lejere i 1939, hvor udlejningen gav foreningen 30 nye medlemmer.⁴⁴

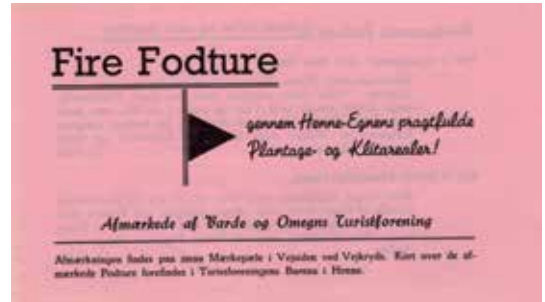
Bestyrelsens arbejde

Turistforeningens arbejde blev hovedsageligt udført af bestyrelsen, der fordelte sig i udvalg efter opgaverne, men de havde også lidt sekre-

tærhjælp, for i maj 1938 modtog Fru Jessen Madsen 35 kr. for fem års skrivearbejde. I april deltog foreningen sammen med turistforeningerne i Ringkøbing, Lemvig og Struer i et fælles fremstød på Trafik- og Turistudstillingen i København. Samarbejdet med DSB om det årlige udflugtstog i juli fortsatte med lettere varieret indhold. I 1937 havde toget forbindelse til Vejers, Blåvand, Henne, Nymindegab og Hvide Sande, mens deltagerne fra Fyn eller Jyllands østkyst mellem Århus og Fredericia i 1938 kunne komme over Varde til Oksbøl for 10 kr. og fortsætte med bus fra Oksbøl til Blåvand eller Vejers for 3,75 kr.⁴⁵

På bestyrelsesmøderne blev der talt meget om pjecer, hoteloversigter og fodture. Der blev holdt foredrag og arrangeret udflugter. I 1937 valgte turistforeningen at genudgive det populære hæfte fra 1935: "Hvor? Hvad ... i Varde og Æventyrets Land" og lod det genoptrykke i 3.000 eksemplarer for 450 kr. Formentligt samme år kom den lille folder: "Fire Fodture, gennem Henne-Egnens pragtfulde Plantage- og Klitarealer!" Stjerne var afmærkede med mærkepæle i vejsiden af turistforeningen, mens kort over fodturene kunne købes i *Turistforeningens Bureau i Henne*. På bagsiden henvises til "Hvor – Hvad ? ... i Varde og Æventyrets Land". I sensommeren 1939 ville bestyrelsesmedlemmet hr. Brink sammen med frk. Sillasen fra vandrerhjemmet og fru Lyngbo arbejde på at forbedre de afstukne spadsereture ved Henne Strand.

Brochuren fra 1938 "Varde – er Porten til Æventyrets Land" er med s/h fotografier. Tegner Ravn/Regns kort fra 1934 er genanvendt på hæftets midteropslag, og de 5.000 eksemplarer, hæftet blev trykt i, kostede 285 kr.⁴⁶

Fire Fodture, gennem Henne-Egnens pragtfulde Plantage- og Klitarealer. 1937(?).

Varde Lokalhistoriske Arkiv.

Resultatet af alle Turistforeningens bestræbelser blev præsenteret på generalforsamlingen i 1939, hvor opgørelsen over gæster i Varde og Æventyrets Land fra 1938 blev lagt frem:

Juni, juli og august	1938
Hoteller og pensionater	4.816
Heraf i Varde	1.622
Vandrere	1.778
Heraf i Varde	451
Beboere i sommerhuse	3.000
Beboere i teltejre	500
I alt	10.094

En hurtig beregning viste også, at de 10.000 turister, der gennemsnitligt opholdt sig på egnen i otte dage, gav 80.000 turistdage, der var beregnet til at give 7 kr., hvilket gav en fortjeneste på 560.000 kr. til lokalområdet. Det var et meget stort beløb, og det gav selvfølelse. Det kan derfor ikke undre, at formanden gav udtryk for sin glæde over, at betydningen af provinsens turisme blev ligestillet med hovedstadens, da Danmarks

Varde – er Porten til Æventyrets Land. 1938.

Varde Lokalhistoriske Arkiv.

Turistforenings love blev moderniseret i forbindelse med landsforeningens 50-års jubilæum i 1939.

På andre fronter var turistforeningen også aktiv i 1939. Det lykkedes at få en repræsentant i bestyrelsen for Varde Kommunes nyoprettede erhvervsråd. Den vedvarende interesse for skiltning resulterede i, at man for 55 kr. lod fremstille et vejskilt til opstilling ved Kors-

kroen syd for Varde. Skiltet viste vej til Varde, mens foreningens tidligere opsatte skilte skulle hjælpe turister med at finde vej i lokalområdet. Sidst på året bestemte bestyrelsen sig for at fremstille en ny brochure lokalt det følgende år i stedet for at bruge midler på at være med i en fælles Jyllandsbrochure, men da der kom en ny henvendelse fra distriktsforeningen om deltagelse, accepteredes en helsides annonce – dog under forudsætning af, at Esbjerg ikke måtte reklamere for Æventyrets Land i brochuren.⁴⁷

Besættelsen satte sit præg

Efter den 9. april 1940 begyndte turistforeningen at koncentrere sig om lokale aktiviteter som et foredrag for medlemmerne med rejsejournalist og forfatter Hakon Mielche i samarbejde med Håndværkerforeningens Selskabsforening. De utilfredsstillende forhold ved åen kom i fokus på ny med en opfordring til byrådet om, at sætte spadserestien langs Varde Å fra broen til Kalkovnen i stand. For de kulturhistorisk interesserede forsøgte man at få opsat et skilt, der viste vej til stendyssen i Mejls, en lokal attraktion fra yngre stenalder og en af de få storstensgrave på egnen.⁴⁸

Først i 1941 blev den tyske besættelse rigtig tydelig i foreningens arbejde. Fra politiet kom en forespørgsel om, hvad man vidste om *Forholdene ved Havet til Sommer*. Det vidste bestyrelsen ikke umiddelbart, men man kunne senere oplyse, at det var muligt at færdes ved stranden, og at de fleste hoteller og pensionater holdt åbent, men ikke alt var, som det plejede at være. I januar 1942 havde Turistforeningen udarbejdet spørgeskemaer, der ville blive udsendt til *Lejrplad-*

Stendyssen i Mejls. Arbejdet med jettestenen blev fotograferet af lærer Thuesen, Varde, omkr. 1900.

Thuesens glasplader. Varde Lokalhistoriske Arkiv.

serne, så man kunne vide, hvordan landet lå ved stranden.

På generalforsamlingen måtte formanden berette om en Tid, hvor de herskende Forhold har vanskeliggjort Turistarbejdet i vort land og medført, at vi ogsaa her i "Eventyrets Land" har faaet hidtil ukendte Vanskeligheder at kæmpe med.

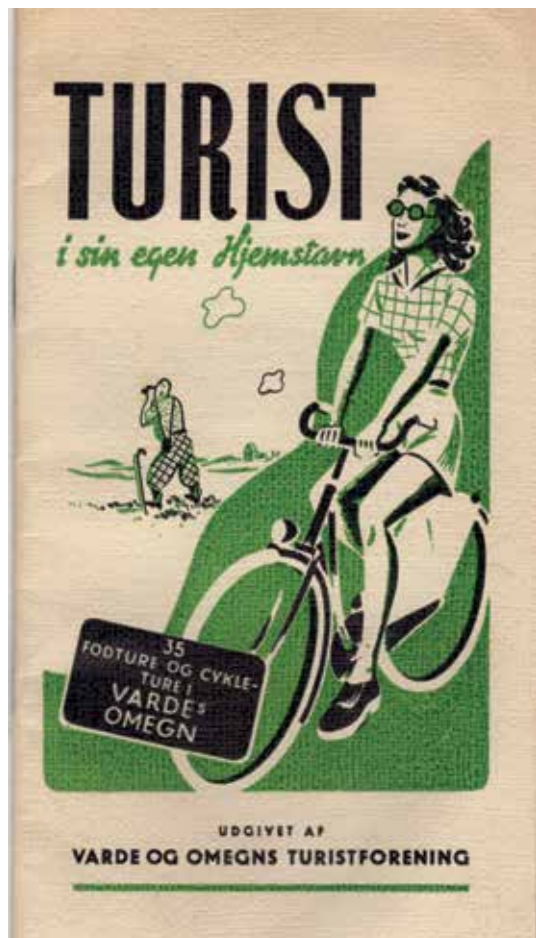
Formanden kunne igen konstatere, at byrådet ikke gjorde noget for at lade byen forskønne, og efterfølgende tog turistforeningen sagen i egen hånd og lod overskuddet fra en koncert i juli 1941 gå til udsmykning, ligesom restauratør Ejlerskov gav 10 % af omsætningen samme dag til formålet.

De udadvendte aktiviteter gik efterhånden i stå. Det blev opgivet at trække årsmøder og lignende til Varde i forbindelse med byens forestående 500 års købstadsjubilæum

i 1942, da værelserne til overnattende gæster ikke kunne garanteres, men foreningen bad dog kommunen om et ekstra tilskud for 1942 i anledning af jubilæet.

Foreningen havde arbejdet på en række småbrochurer om cykelture i Vardes Omegn for lokalbefolkningen, men turene blev udgivet i foråret 1941 som ét hæfte "Turist i egen Hjemstavn" redigeret af Ebbe Clausen. Turistforeningens formand glædede sig over, at hæftet er lige til Tiden nu, da Cyklen har afløst andre Trafikmidler, idet der var indført forbud mod privat bilkørsel. Turene, der dækker det meste af oplandet, har hovedsageligt udgangspunkt fra Varde. De er på 6 til 76 km med Blåvand, Kvie Sø, Nymindegab og Hjerting som yderpunkterne, men hæftet har også forslag om at tage toget til Oksbøl eller Nr. Nebel for at cykle derfra. Seværdighederne, som pas-

Turist i egen Hjemstavn. 1941.
 Varde Lokalhistoriske Arkiv.

seres undervejs, beskrives kort, ligesom mulige spisesteder nævnes, og om turen over Bryndum og Vester Nebel på 24 km hedder det: *Turen kan paa Cykel gøres en Sommeraften.*⁴⁹

Blikket rettes mod Varde

Også andre viste interesse for Varde og Omegn. I 1942 udkom bogen "Varde", hvor

forfatteren Vilhelm Marstrand mod slutningen skrev: *Varde staar i Dag for det øvrige Land som Indgangen til det Æventyrets Land. Klitegnene og den brede Strand ud mod Vesterhavet er for alle, som trænger til at styrkes ved Synet af uberørt Natur og bade i det rullende Hav.*

Byen har gjort meget for, at den Strøm af Feriegæster, som de nuværende Forhold midlertidigt har sat en Stopper for, kan befinde sig vel i Byen, og mere vil kunne gøres til gensidig Glæde.

Man får indtryk af, at forfatteren har været i kontakt med turistforeningen, der i 1942 ville give 1.000 kr. til forskønnelse af Østergadehjørnet under forudsætning af, at pølsemanden, der havde fast tilholdssted dér, kunne tage opstilling et andet sted. Længere ude af Lundvej ønskede man det høje rækværk omkring museet fjernet og foreslog, at "Svanen" – evt. midlertidigt – kunne opstilles mellem museet og det nybyggede bibliotek.⁵⁰

Forhåbningerne prægede også formandens beretning i jubilæumsåret, 1942, når han sagde: *Vi vil ønske, at vor gamle 500-aarige By maa blive forskaanet for større Ulykke i den Tid, der forestaar, og at den stedse maa være Gennemgangsstedet – Porten – for Turiststrømmen, naar denne engang ingen for længe drager ud i "Æventyrets Land" for at hente Sundhed og smukke Minder efter en ulykkelig og haard Tid.*

Turistforeningens forhandlingsprotokol nævner ikke noget om en jubilæumsfest for byen, men ligesom i 1941 blev der i 1942 holdt blomsterfest i juli med blandt andet optræden, lotteri og orkester. Turistforeningen havde udsendt 700 personlige brochurer til Skanderborg, Horsens, Vejle, Fredericia, Haderslav og Odense, havde ladet 1500

Varde Rådhus pyntet i anledning af byens købstadsjubileum i 1942. Kronprins Frederik og kronprinsesse Ingrid står på rådhustrappen.
Varde Lokalhistoriske Arkiv.

hotelfortegnelser trykke og disponerede over 140 værelser hos private som erstatning for de lokaler, besættelsesmagten havde beslaglagt.

Sidst på året var der stor mangel på hotelværelser og overnatningsmuligheder i al almindelighed. I februar 1943 holdt turistforeningen møde med hotellerne om de manglende værelser, og man kunne konkludere, at der ikke ville blive megen turisme ved Stranden, som *Forholdene laa*. Derimod mente man, at husjerne ved strandbyerne nok ville få brug for en skrivelse, turistforeningen havde modtaget fra

Dansk Tyveri-forsikring, og videresendte den til Foreningen Vejers Strand og købmand Riis, der havde bureauet ved Henne Strand.⁵¹

Tallene taler

Situationen ved Stranden er i Øjeblikket slettest muligt. De fleste Hoteller og Pensionater anvendes for Tiden til andet Formaal eller er lukket – Klitter og Strand er de fleste Steder utilgængelige, og de forreste Rækker af Sommerhusene kan ikke beboes. Under disse Forhold maa al Propaganda for Stranden indstilles. Det var formandens ord ved generalforsamlingen i 1943. Besøgstallene fra besættelsestidens første år taler deres tydelige sprog:

Juni, juli og august	1939	1940	1941	1942
Hoteller og pensionater	6.611	2.005	1.830	2.457
Heraf i Varde	2.186	887	888	1.342
Heraf udlændinge	545	42		
Vandrere	1.750	2.160		
Heraf i Varde	503	652		
Heraf i Henne	1.247	1.508		

Mellem 1939 og 1940 faldt det samlede turistantal på hoteller og pensionater til under $\frac{1}{3}$, og antallet af vandrere steg omkring $\frac{1}{6}$. Den generelle nedgang fortsatte i 1941, mens der i 1942 kom en mindre stigning på omkring $\frac{1}{4}$ til dels på grund af købstadsjubileet, men sådan fortsatte det ikke. Formanden kunne i 1944 berette, at *al Turisme var ophørt i 1943, da Stranden er afspærret*, og der var heller ingen statistik. Inden det kom så vidt, havde turistforeningen forsøgt at få oprettet direkte bilruter fra Varde til badestederne, og man havde udarbejdet en fortegnelse over ca. 140 senge hos

Vejspærring ved Nymindegab Kro under besættelsen. Alle veje, der førte ud til kysten, havde spærringer. Blaabjerg lokalhistoriske Arkiv.

private til store fester og eventuelle kongresser, men foreningens virksomhed blev efterhånden stillet på vågeblus.⁵²

Det store trækplaster

For de fleste bestyrelsesmedlemmer i Turistforeningen for Varde og Omegn var foreningsarbejdet en hjertesag. De var glade og stolte af deres by, som de gjorde meget for at forskønne. Som bedrestillede borgere var det frivillige arbejde en del af deres livsstil. Samtidigt med, at bestyrelsen forsøgte at forbedre forholdene for turisterne, tilrettelagde de relevante foredrag og udflugter som enhver anden forening

for deres lokale medlemmer.

Da turistforeningen blev dannet i 1927, fokuserede de på både byens og oplandets attraktioner, men de erkendte hurtigt, at det var kystbyerne ved strand og hav, der tiltrak sommergæsterne. Selv når foreningen i reklamefremstød tog udgangspunkt i Varde, var det naturen, stranden og havet, der var det store trækplaster, og som derfor fik mest omtale i propagandamaterialet. Trods blomsterfest og andre arrangementer kom Varde ofte i anden række. Under besættelsen vendte turistforeningen først blikket direkte mod byen, da kysterne blev lukket, og trafikken gik næste i stå.

Den åbne strand, som alle
drømte om...
Blaabjerg lokalhistoriske
Arkiv.

Litteratur

Byskov, Søren: Blåvands kyst under forvandling – fiskerleje, landbrugsland og ferieområde. *Sjæk'len 1999*, s. 73 ff.
Byskov, Søren: *Dansk kystkultur under forandring. Kystlandskab, kulturhistorie og naturforvaltning i det 20. århundrede*. Fiskeri- og Søfartsmuseets Studierække nr. 23. Esbjerg 2007. (Ph.d.-afhandling).
Hansen, Jørgen: *Dansk turisme i 125 år*. Odder 2014.
Henne Strand, Vejviseren 1961. Varde 1961.
Heilskov, Chr.: *Fra Skagen til Skallingen*. Samvirkende jydsk Turistforeninger 1934.
Iversen, Iver: *Fra Danmarks far west. Ude og Hjemme*, nr. 351, 1884. Her gengivet efter Poul Qvesel (red.): *Vestjyske skildringer*. Historisk Samfund for Ribe Amt, 1980.
Jepsen, Palle Uhd & Ploug, Mariann: *Vejers*. Varde 2006.
Jepsen, Palle Uhd & Ploug, Mariann: *Blåvand*. Varde 2009.
Lange, Thomas: *Eventyrets Land*. 1865.

Marstrand, Vilhelm: *Varde*. Forenede Tidsskrifters Forlag 1942.
Nordahl-Petersen, A. (red.): *Sydvestjylland*. Turistforeningen for Danmark. Aarborg 1935.
Ploug, Mariann: *Kurbad eller badeby. Opdatering 2013*. Museet for Varde By og Omegn og Ringkøbing-Skjern Museum. 2014.
Ploug, Mariann; Jepsen, Palle Uhd & Frandsen, Lene B.: *Henne*. Varde 2012.
Plum, Ole-Chr. M.: *Fra Vestbanen til Arriva – en lokalbane gennem 100 år*. Dansk Jernbane-Klub, nr. 54. 2003.
Schultz, Hans Joakim: *Dansk Turisme i 100 år, 1888-1988*. Danmarks Turistråd 1988.
Sønnichsen, Kaj (red.): *Blåvandshuk kommune – De første 25 år*. Nr. Nebel 1995.
Qvesel, Poul: *De syv sogne*. Nr. Nebel 1996.

Utrykte kilder

- Forhandlingsprotokol for Henne-Lønne Sognekommune 1901-1938. Blaabjerg lokalhistoriske Arkiv.
- Forhandlingsprotokol for Ho-Oksby Sogneråd 1916-1938. Blåvandshuk lokalhistoriske Arkiv.
- Forhandlingsprotokol for Ho-Oksby Sogneråd 1938-1970. Blåvandshuk lokalhistoriske Arkiv.
- Forhandlingsprotokol for Foreningen Vejers Strand 1937-1955. Blåvandshuk lokalhistoriske Arkiv.
- Varde og Omegns Turistforening. Forhandlingsprotokol 1927-1943. Varde Lokalhistoriske Arkiv.
- Varde og Omegns Turistforening. Forhandlingsprotokol 1943-1962. Varde Lokalhistoriske Arkiv.
- Varde Turistforenings Kassebog 1927-1962. Varde Lokalhistoriske Arkiv.

Formænd for Turistforeningen for Varde og Omegn 1927-1943. ⁵³	
1927-1932	Postmester P. Christensen
1932-1933	Slagteridirektør E. Nielsen
1933-1938	Driftsbestyrer Otto Nielsen, Vestbanegården
1938-1949	Købmand P. Hygebjerg Hansen

Brochurer udgivet af Turistforeningen for Varde og Omegn:

- Æventyrets Land – Billeder og Litteratur, 1927.
- Rejs til Æventyrets Land over Varde, 1930.
- Eventyrets Land, 1931.
- Fører gennem Æventyrets Land, 1934.
- Rejs til Æventyrets Land over Varde, 1935.
- Henrik Nordhjem (red.): Hvor – Hvad ? ... i Varde og Æventyrets Land, 1935/1937.
- Varde er Porten til Æventyrets Land, 1936.
- Fire Fodture, gennem Henne-Egnens pragtfulde Plantage- og Klitarealer! U.å.
- Varde – er Porten til Æventyrets Land, 1938.
- Ebbe Clausen (red.): Turist i egen Hjemstavn, 1941.

Brochure udgivet af Turistforeningen for Danmark sammen med de lokale foreninger:

- The West Coast of Jutland – From Blåvand to Thyborøn. 1936.

Noter

- Iversen 1884. Her gengivet efter Qvesel (red.) 1980, s. 20.
- Iver Iversen var praktiserende læge i Nr. Nebel fra 1888 til 1892, hvor han døde af lungebetændelse. Qvesel (red.) 1980, s. 3 og 10.
- Iversen 1884. Her gengivet efter Qvesel (red.) 1980, s. 24.
- Heilskov 1934, s. 8.
- Schultz 1988, s. 4.
- Schultz 1988, s. 19 og 166-167.
- Tidsrummet 1943-1962 behandles i en senere artikel.
- Varde og Omegns Turistforening. Forhandlingsprotokol 1927-1943 (Forhandlingsprotokol 1927-1943).
- Forhandlingsprotokol 1927-1943, 27.5.1926.
- Forhandlingsprotokol 1927-1943, 29.3.1927 og 11.5.1927.
- Forhandlingsprotokol 1927-1943, 16.5.1927 og Schultz 1988, s. 33.
- Varde Turistforenings Kassebog 1927-1962.
- Forhandlingsprotokol for Ho-Oksby Sogneråd 1916-1938, 27.5.1927, Forhandlingsprotokol for Henne-Lønne Sognekommune 1901-1938, 16.6.1927 og Forhandlingsprotokol 1927-1943, 14.7.1928.
- Varde Turistforenings Kassebog 1927-1962.
- Forhandlingsprotokol 1927-1943, 16.5.1927, 3.9.1927 og 11.4.1928 samt Æventyrets Land – Billeder og Litteratur, 1927.
- Forhandlingsprotokol 1927-1943, 20.5.1930 og Rejs til Æventyrets Land over Varde, 1930.
- Forhandlingsprotokol 1927-1943, 3.6.1927 og 17.6.1927.
- Forhandlingsprotokol 1927-1943, 14.1.1928 og 10.3.1928 samt Varde og Omegns Turistforening. Forhandlingsprotokol 1943-1962 (Forhandlingsprotokol 1943-1962), 12.3.1948.
- Forhandlingsprotokol 1927-1943, 14.1.1928, 10.3.1928, 11.4.1928, 14.7.1928, 5.6.1929 og 20.5.1930.
- Forhandlingsprotokol 1927-1943, 10.3.1928, 11.4.1928, 14.7.1928, 20.5.1930 og 14.6.1930.
- Forhandlingsprotokol 1927-1943, 10.2.1934, 13.4.1934, 27.7.1934, 16.11.1934 og u.d.1935.
- Forhandlingsprotokol 1927-1943, 11.4.1928, 12.5.1928, 14.7.1928 og 19.5.1932.
- Forhandlingsprotokol 1927-1943, 20.5.1930, u.d.1930 og 19.5.1932.
- Forhandlingsprotokol for Ho-Oksby Sogneraad 1916-1938, 11.4.1934 samt Forhandlingsprotokol 1927-1943, 13.4.1934.
- A.C. Wedel-Heinen var byfoged i Varde 1827-1842.

- 26 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 20.9.1929, 26.5.1930, 14.6.1930, 19.5.1931, 30.5.1933, 16.5.1935 og 28.5.1936.
- 27 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 14.6.1930, 26.8.1930, 25.4.1931 og 27.5.1932.
- 28 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 14.7.1928, 11.4.1928, 20.5.1930, 25.4.1931, 19.5.1931, 27.5.1932, 21.9.1933, 4.5.1935 og 16.5.1935 samt Eventyrets Land, 1931.
- 29 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 4.11.1932, 3.1.1933, 30.5.1933, 2.6.1933 og 21.9.1933.
- 30 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 2.6.1933 og 13.4.1934 samt Heilskov 1934 og Nordahl-Petersen (red.) 1935.
- 31 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 21.9.1933 og Lange 1865.
- 32 De tre konsortier havde opkøbt kystarealer ved henholdsvis Henne Stand, Grærup og Blåvand.
- 33 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 13.4.1934, 4.5.1934 og 16.5.1935 samt Fører gennem Æventyrets Land, 1934.
- 34 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 16.11.1934 og Schultz 1988, s. 57-63.
- 35 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 10.2.1934, u.d.1935 og ?5.1939.
- 36 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 21.9.1933, 13.4.1934, 4.5.1934, u.d.1935 og 19.5.1936 samt Varde er Porten til Æventyrets Land, 1936 og The West Coast of Jutland – From Blaavand to Thyborøn, 1936.
- 37 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 13.4.1934, 4.5.1934, u.d.1935, 16.5.1935, 4.8.1935, 8.3.1936, 14.5.1936 og 19.5.1936.
- 38 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 21.9.1933 og 13.4.1934 samt Rejs til Æventyrets Land over Varde, 1935.
- 39 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 18.3.1937 og Hvor – Hvad ? ... i Varde og Æventyrets Land, 1935 og 1937.
- 40 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 21.9.1933, 19.5.1936, 29.6.1936, 26.8.1936, 1.3.1937 og 21.5.1937.
- 41 Forordet til Forhandlingsprotokol for Foreningen Vejers Strand 1937-1955 samt Forhandlingsprotokol 1927-1943, 19.5.1936, 28.5.1936, 25.1.1937 og 7.5.1937.
- 42 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 4.5.1936, 28.5.1936, 1.3.1937, 7.5.1937 og ?5.1939 samt Ploug, Jepsen & Frandsen 2012, s. 230.
- 43 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 29.4.1938, 16.5.1938, 31.5.1938, 24.8.1938, 7.10.1938, 31.8.1939 og 1.9.1939 samt Jepsen & Ploug 2006, s. 119.
- 44 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 31.5.1938 og 1.5.1939.
- 45 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 25.1.1937, 29.4.1938, 16.5.1938 og 31.5.1938 samt Plum 2003.
- 46 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 31.5.1938 og 1.9.1939
- samt Fire Fodture, gennem Henne-Egnens pragtfulde Plantage- og Klitarealer! U.å. og Varde – er Porten til Æventyrets Land, 1938.
- 47 Forhandlingsprotokol 1927-1943, ?5.1939, 3.6.1939, 11.12.1939 og 10.1.1940.
- 48 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 5.9.1940,
- 49 Forhandlingsprotokol 1927-1943, 28.1.1941, 3.5.1941, 10.6.1941 og 13.1.1942 samt Clausen (red.) 1941.
- 50 Siegfried Wagners svaneskulptur blev opstillet foran Arnbjerg Pavillonen i 1947 og siden, i 1956 flyttet til hjørnet af Frisvadvej og Østervold.
- 51 Marstrand 1942, s. 40 og Forhandlingsprotokol 1927-1943 samt 1943-1962, 18.3.1942, 19.4.1942, 12.5.1942, 15.5.1942, 12.11.1942, 19.2.1943 og 29.3.1943 samt 10.5.1943 og 28.5.2943.
- 52 Forhandlingsprotokol 1927-1943 og 1943-1962, 3.5.1941 og 15.5.1942 samt 28.5.2943 og 22.5.1944.

Mariann Ploug, født 1949, pens. museumsinspektør. Nybrovej 123, 6851 Janderup. Har lavet en del film om gamle danske håndværk, samt skrevet flere bøger og en lang række artikler om kulturhistoriske emner.